
Euskal Jainko Zaarrak

GARRI DEO

—Gaur, Otsailak 17, Garizumaren lenengo astelena. "Irteera" liburutik irakurgaia, apaizen liturji-otoitzetan. Seigarren kapituluaren asieran: "Ni, Jauna naizen au, zuen arbaso Abraham, Isaac eta Jakob'ei agertu nintzaien Mendietako Jainkoa bezela; baña, nere izenik ez nien agertu...".

—Mendietako Jainkoa?

— Bai, Mendi-gallurretako Jainkoa.

— Jainko ori Euskal-erri zaarrarena ere bazan.

—Nun eta nola?

—Nun? Elurretara joaten ba'zera Kandantzu'reraíño, andik beste aldera Aspe'ko ballara dago.

—Aspe? Bizkaian bezala.

—Bizkaia'n bezala eta esan nai berberarekin: Aiz-pe. Andik beera ninjoala, artalde bat ikusi nuen menditik jeisten (26-IX-84), goienetan elurra egoan ugari.

—Euskalduna al da ba, paraje aura?

—Pelota-lekuak ikusi nituen pare bat, jexierako erri txiki aietan. Sarrance dau batek bere izen.

— Pelotan egiten al dabe Frantzia'ko erri txikietan?

—Garai batean denak ziran Pirene-mendietan euskaldun. Akitania'tik onera, eta mendik ara, lenengo pasadizua Orreaga'n dago. Somport'ekoa da bigarrena.

—Andik dago Oloron.

— Oloron laga eta aurrera ba'goan Ekialdera, beste bi ballara bereizi topako dituguz: bata Aran'goa eta bestea Luchon'goa. Auxen da urrutien dagoena; ba;a, bertan be, pelotan ekiten dabe.

—Baña, mendietako jainko ori, nin dago?

—Bi ballara onek alkartzen diran gunean. An dago Saint Beat izeneko beste errixka bat, Garona ibaia erditik duena.

— Garona ala Garonne?

—Garone frantzez izkeran dago; berezko izena, Garona dau. Eta, Aran'era eltzen garenean, Garonne, Garona biurtzen da.

—Orrek be, euskalduna dirudi: Gar-Ona.

—Alaxen da izan be: Gar Ona. Lantxo onen izen burua Garri Deo dozu eta or daukazu Gar ori: Gar-ri Deo.

— Eta, zer esan nai dau Gar orrek?

—Gar, mendi gallurra da: Gar-mendia, Gar-ate, Gar-amendi, Etxegar-ate, Gar-aiko-etxea...

— Ortik al dator Gar-Ona?

—Izen ori ibaiak eraman arren, berez, mendi gallurren izena da. Tontor aretan zazpi errekatxo sortzen dira eta uraren ugaritasunagaitik da tontor a, Gar a, ona. Andik

beera, errekek berak eramango dau Gar-ona izena Burdeos-eraiño.

– Zergaitik ez dau esaten Gar Deo, GARRI DEO esan bearreran?

– Ori idatzita dagoen jainkoen arlosa, jainkoa euskalduna izan arren, GAR, latinez idatzita dago: GAR jainkoari eskeiñita. DEO datiboa da eta GAR ere datiboan ipiñi bear, berba latina izan ba'litz bezala. Orretxegaitik ipintzen dau GARri DEO.

Nola dagoen esan diguzu, baña, nun dagoen, oraindik jakiteko gagoz. Eta, zuk esan deiguzu, nundik asiko ziñala...

– Nun be, esaten nengoen. Bi ballaraiño eldu gara: bata Val de Aran eta bestea Luchon. Biak dagoz gaizki idatzita: Val de Aran, gazteleraz eta Luchon, frantsezeraz.

– Zelan bear dabe, ba?

– Biak dira euskaldunak: Aran'ek ez dau Val'en bearrik, bera da Val. Eta, Luchon euskeraz Lixon da. An dago izugarritzko Bañu -etxe bat eta bere aurpegian izen au ipiñi dabe: Balneum Lixonense. Baña, bada-go diskoteka bat be Luchon'en Ilixon izenakin eta au da erriaren benetako izena: Ilixon.

– Nundik ataratzen dozu izan ori?

– Balneum Lixonense etxe berria da baña erromatarren garaian be bazan an bertan bañu-etxe bat. Etxe berrirako oiñariak egiten agertu ziran Lixon eta Ilixon izeneko arlosa asko: Ilixon kainkoari eskeiñiak. Ortik sortu zan lekuaren izena.

– Eta, nundik ataratzen dozu euskal itza dala?

– Il asierako itza, illargia da; Xo arlosa askoetan agertzen da, txikia edo maitekorra adierazteko eta On ere bai, Ona esateko. Berbak murriztu eta moztu egiten dira mintzatzean eta

maiz, iru silabetara. Nik uste Ilixon onda konpontzen dala: Il-i-Xi-On = Illargitxo Ona.

– Ori zeuk asmaurikoa izango da.

– Ba daude arlosak Arixon Deo: latinezko datiboan imiñita. Aizkeneko i (datiboa) kentzen ba'dogu, orra: Ari-Xo-On = Aritxo Onari. Bei-gorriko be aitaten da; baña, bei-gorritxoari ez diote Ona danik bein be esaten. Gaiztoak izango ziren, zezen-plazetara Saka'k ataraten dabezen antzekoak.

– Eta, GARRI DEO astu egin al zaizu ala?

– Bi arlosa daude: bat Garri Deo eta bestea Carri Deo; baña, biak dira berdiñiak eta Gar jainkoari eskeiñiak. Pirenee-mendiko inguru aietan arlosa asko billatu zituzten jainko auskaldunei eskeiñiak, Aran, Luchon eta andik onera. Menditik beera bi ballara oiek alkar jotzean, an dago Marignac izeneko erritxo bat eta kaleak ikusten nagoela, zer ikusi nuela urten dozu?

– Esaten ez ba'dozu, ez dot jakingo.

– Rue Du Pic Du Gar. Ara amen, kale erdaldun batean, arlosako Gar euskaldun izena. Galdetu nuan ia nun zegoen Pic du Gar ori? Eta, an erakutsi eusten, Anboto edo Txindokiren antzeko aitz-mutur gorri bat. Gar jainkoaren arlosak galduta egozan eunkietan zear; baña izena, bizirik gorde dau euskeraz ez dakien erri batek.

– Bai, orretan arrazoi dozu: euskera dala gure historiaren gordelekurik ziurrena.

– Alaxen da izan be.

